

**ՏՆՕՐԵՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹՅՈՒՆ ԲԱՌԵՐԻ
ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ***

DOI: 10.54412/2738277X-2021.1-90

Ներսիսյան Վարսիկ

բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտ,
ավագ գիտաշխատող. varsik.nersisyan@mail.ru

Բանալի բառեր. տնօրենություն, տնօրինություն, հնչունափոխություն, գրաբար, միջին հայերեն, արևմտահայերեն, արևելահայերեն, բառարաններ, հայ գրականություն:

Նախաբան

Տնօրեն գոյականից են բաղադրված ժամանակակից հայերենում խիստ գործածական *տնօրենություն* և *տնօրինություն* բառերը, որոնք կազմությամբ նույնն են և զուտ ձևային առումով տարբերվում են նրանով, որ առաջինը հնչունափոխված է, երկրորդը՝ ոչ: Հայերենում, որպես կանոն, բաղադրական հիմքերի տարբերակներով են հանդես գալիս հիմնականում գործածական հաճախականություն ունեցող բառերը: Դա առավելապես դրսևորվում է բառակազմական հիմքերում: Տարբերակային դրսևորումներ սովորաբար չեն ունենում օտար բառերը և տերմինները, որոնք և՛ ձևակազմության, և՛ բառակազմության մեջ սովորաբար չեն ենթարկվում հնչունափոխության¹:

---

* Ներկայացվել է 30.07.2021, գրախոսվել՝ 15.08.2021:

¹Տե՛ս **Յու. Ավետիսյան**, Տեղաշարժեր ժամանակակից արևելահայերենի հնչունափոխված և անհնչունափոխ բաղադրական հիմքերում. - ՎԷՍ՝ *համահայկական հանդես*, Թ (ԺԵ), Ե., 2017, 1, էջ 145: Տե՛ս նաև **Ս. Ավետյան**, Արդի արևելահայերենի շեշտափոխական ձայնավորային հերթագայությունները (համաժա-

Ուսումնասիրության նպատակն է պարզել վերոհիշյալ բառերի իմաստային դրսևորումներն ու գործածությունը հայերենում: Խնդրո առարկա բառերի դեպքում տարակարծությունները պայմանավորված են միայն մեկ՝ **«ղեկավարություն»** իմաստի գործածությամբ, որը փոխարինում է խորհրդային տարիներին լայնորեն տարածված **դիրեկցիա** բառին: Այդ բառերին անդրադառնալու կարիք թերևս չլիներ, եթե դրանք, խիստ գործածական լինելով, միանշանակ ընդունվեին և տարակարծությունների տեղիք չտային նաև մասնագետների շրջանում: Որոշ ձեռնարկներում «ղեկավարություն» իմաստով մերժելի է համարվում **տնօրինություն**-ը: Այսպես՝ Շ. Գալստյանը գրում է. «Արդի արևելահայերենում **տնօրինություն**-ը շատ անգամ գործածում են **դիրեկցիա** բառի դիմաց, ինչը, սակայն, պիտի համարել աննպատակահարմար, քանի որ կա **տնօրենություն**-ը, որը հենց տեսչություն, ղեկավարություն է նշանակում և որը արևմտահայերենում վաղուց ի վեր է արմատավորվել»²: Ինչու է աննպատակահարմար չի պարզաբանվում:

Բառարանային տվյալների վերլուծություն

Փորձենք պարզել բառերի գործածությունը հայերենի պատմական զարգացման ընթացքում առհասարակ՝ նկատի ունենալով, որ լեզվում բառերի ճնշող մեծամասնությունը բազմիմաստ է, և յուրաքանչյուր բառի իմաստային առանձնահատկությունները քրննելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել դա: Խնդրի լուծումը փորձենք գտնել հայերենի բառապաշարն ընդգրկող բառարաններում՝ նախ ներկայացնելով **տնօրեն** բառի իմաստային դրսևորումները: Այսպես՝ «Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի» աշխատության մեջ բառի համար տրվում է հետևյալ բացատրությունը. «Տնօրեն-ա., գ., ինի, նաց. տան օրենսգիր, կարգաւորիչ տան մեծի՝ կամ աշխարհիս.

մանակյա և տարաժամանակյա քննություն).-«Հայագիտության հանդես», 2, Ե., 2020, էջ 212:

² Շ. Գալստյան, Ճիշոր և սխալը, Բառագործածության, բառաձևի և կապակցական սխալները հայերենում, Ե., 2007, էջ 27:

որպես **տնտես, և տեսուչ, հազարապետ, մատակարար, հրամանատար, վարիչ, ուղղիչ, քաշխիչ, հոգացող, կոնսուլտ, իկոնսուլտ**»³ (ընդգծումն այս և մյուս մեջբերումներում՝ Վ.Ն.): Ի դեպ, ՆՃԲ-ում բառը հոլովվելիս հնչյունափոխված (**տնօրինի**) տարբերակով է ներկայացվում⁴: «Առձեռն բառարանում» նշված է «ամէն բանը հոգացող»⁵ իմաստը ևս: «Միջին հայերենի բառարանում» բառը վկայված չէ, սակայն նրանից բաղադրված **տնօրինիչ** ձևը ներկայացված է՝ «նա, որ տնօրինում է» իմաստով⁶, ինչպես ՆՃԲ-ում (ՆՃԲ, էջ 887): Ստ. Մալխասյանցը **տուն** և **օրէնք** բաղադրիչներից կազմված գոյականի համար նշում է հետևյալ իմաստները. «տան գործերը կարգադրող՝ վարող՝ կառավարող», «Աստուած», «բարձրագոյն վարիչ և կառավարիչ մի հիմնարկութեան, օր.՝ դպրոցի, լրագրի, գործարանի ևն»՝ վերջինիս համար նշելով նրա անգործածական լինելը (**բառարանը սպագրվել է խորհրդային տարիներին, երբ ընդունված էր օտար եզրույթը**)⁷: Է. Աղայանի, ինչպես նաև ակադեմիական քառահատոր բացատրական բառարաններում **տնօրէն** բառի համար նշված մի քանի իմաստներից առաջինը որպես հնացած և արևմտահայերենին բնորոշ ձև է ներկայացվում՝ «**որևէ հիմնարկության կամ ուսումնական հաստատության ղեկավար, կառավարիչ**», «**տնօրինող՝ կարգադրող անձ, որևէ բան տնօրինելու իրավունք ունեցող անձ**»⁸: Նկատելի է, որ **տնօրէն** բառը «ղեկավար» իմաստով գործածվել է դեռևս գրաբարյան շրջանում, վկայված չէ

³ Գ. Աւետիքեան, Խ. Միրմէլեան, Մ. Աւգերեան, *Նոր բառգիրք հայկազգեան լեզուի* (այսուհետև՝ ՆՃԲ), հ. 2, Վենետիկ, 1837, էջ 886:

⁴ Տե՛ս նույն տեղում:

⁵ Տե՛ս Մ. Աւգերեան, Գր. Ճլլալեան, *Առձեռն բառարան հայկազգեան լեզուի*, Վենետիկ, 1865, էջ 788:

⁶ Տե՛ս Ռ. Ղազարյան, Հ. Ավետիսյան, *Միջին հայերենի բառարան*, Ե., 2009, էջ 763-764:

⁷ Տե՛ս Ստ. Մալխասեանց, *Հայերէն բացատրական բառարան*, հ. 4, Ե., 1944, էջ 429:

⁸ Հմմտ. Է. Աղայան, *Արդի հայերենի բացատրական բառարան*, Ե., 1976, էջ 1452: *Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան* (այսուհետև՝ ԺՂԲ), հ. 4, Ե., 1980, էջ 519:

միջին հայերենի բառարաններում, իսկ խորհրդային շրջանում կազմված բառարաններում հնացած է համարվում:

Այժմ անդրադառնանք **տնօրենություն** և **տնօրինություն** բառերի քննությանը և համառոտ ներկայացնենք հայերենի բառապաշարն ընդգրկող բառարանների տվյալներն այդ առիթով: Այսպես՝ ՆՀԲ-ում **տնօրենություն** գոյականի համար նշված են «տնտեսություն, կարգաւորութիւն, **հոգաբարձութիւն**, սպասաւորութիւն կամ զիջումն» և բազմաթիվ այլ իմաստներ (ՆՀԲ, էջ 886), որոնցից մենք առանձնացրել ենք **«հոգաբարձութիւն»**-ը՝ որպէս մեզ հետաքրքրող իմաստի դրսևորում: Մինչդեռ **տնօրինություն** բառն առհասարակ արձանագրված չէ ՆՀԲ-ում, և կարելի է ենթադրել, որ մինչև 19-րդ դարի սկիզբ բառի անհնչյունափոխ տարբերակը գործածական է եղել բոլոր հնարավոր իմաստների համար: «Միջին հայերենի բառարանում» երկու տարբերակներն էլ բացակայում են⁹:

Ստ. Մալխասյանցն արձանագրում է երկուսն էլ՝ բացատրություն տալով միայն անհնչյունափոխ տարբերակի համար՝ «կարգաւորութիւն», «տեսչութիւն» ևն՝ երկրորդի համար վկայակոչելով նախորդները¹⁰: Ի դեպ, **անհնչյունափոխ ձևը տալիս է հնացած և գործածությունից դուրս եկած բառերին հատուկ նշումով**, ինչպես **տնօրէն** բառի դեպքում:

Քառահատոր բացատրական բառարանում տրված են հետևյալ բացատրությունները. «**Տնօրենություն**, թյան գ. 1. **Տնօրեն լինելը**, 2. **Տնօրենի պաշտոն**: Ալաշկերտի վարժարանին տնօրենությունը բաց էր. ընդունեց, աղաչելով միայն, որ կարելի եղածին շուտով ճամփա ելլէ (ԳԶ) (օրինակը, կարծում ենք, ճիշտ ընտրված չէ, քանի որ պաշտոնը նույնացվել է պաշտոնավարման տեղին. իրականում բառը գործածվել է «տնօրենի աշխատասենյակ» իմաստով, որը նշված չէ որոշ բառարաններում՝ Վ.Ն.): 3. նույնն է՝ **Տնօրինություն...** 1. Տնօրինելը, տնօրինելու իրավունք, իշխանություն... 2. Կարգաւորություն, հրաման: Ուստի հոգաբարձություն կլինդրէ, որ ձեր այցե-

⁹ Տե՛ս Ռ. Ղազարյան, **Հ. Ավետիսյան**, նշվ. աշխ., էջ 764:

¹⁰ Տե՛ս Ստ. Մալխասեանց, նշվ. աշխ., հ. 4, էջ 429:

լությունները դադարեցնեք ցնոր տնօրինություն (ՏԿ)... 6. **Տեսչություն, ղեկավարություն: Հյուրանոցի տնօրինությունը մեզ տումսով կարող է ապահովել միայն վաղը առավոտյան (ՄԿ)**» (ԺՀԼԲ, էջ 519):

Է. Ադայանի բառարանում հետևյալ մեկնաբանություններն են. «**Տնօրենություն**-1. Տնօրեն լինելը: 2. Տնօրենի պաշտոնը: 3. (հնգ.) Նախախնամություն: 4. **Տեսչություն, ղեկավարություն**: 5. Տնօրինած՝ կարգադրած գործ: **Տնօրինություն** գ. 1. Տնօրինելը: 2. Տնօրինելու իրավունք, իշխանություն: 3. Կարգադրություն, հրաման: 4. Նախախնամություն, նախասահմանում: 5. Տնօրինած՝ կատարած՝ կարգադրած գործ: 6. **Տեսչություն, ղեկավարություն**: 7. Մեկի մը մարմնի իրավասության՝ տնօրինելու ենթակա գործ՝ գործունեություն. բնագավառ՝ երկիր (շրջան են): 8. (կրոն.): Քրիստոսի մարդանալը և կատարած գործերը»¹¹: Ինչպես տեսնում ենք, մեզ հետաքրքրող իմաստները երկու բառերի դեպքում էլ նշվում են:

Ուղղագրական բառարաններից մեկում երկու բառերն էլ նըշված են՝ առանց բացատրությունների¹², իսկ մյուսում անհնչունափոխ տարբերակի դիմաց տրված են՝ «1. տնօրեն լինելը, 2. տնօրենի պաշտոնը», հնչունափոխված բառի դիմաց 1. «տնօրինելը», 2. «կարգադրություն», 3. «ղեկավարություն» իմաստները¹³:

«Օտար բառերի բառարանում» **դիրեկցիա** (дирекция <լատ. direction ղեկավարում) բառի դիմաց նշված է. «... հիմնարկի՝ ձեռնարկության ուս. հաստատության ղեկավար մարմինը՝ դիրեկտորի գլխավորությամբ, տնօրենություն»¹⁴: Մինչդեռ «Հայ-ռուսերեն բառարանում» **տնօրենություն** բառի դիմաց գրված է. «Տե՛ս Տնօրինություն- 1. Распорядительство, ведение. 2. Распоряжение, приказ, 3. **Дирекция**»¹⁵: «Գրպանի նոր բառարանում» **տնօրինություն**

¹¹ Է. Ադայան, նշվ. աշխ., էջ 1452:

¹² Ա. Մուքիսյան, Ք. Մուքիսյան, *Արդի հայերենի ուղղագրական-ձևակազմական բառարան*, Ե., 2002, էջ 341-342:

¹³ Ռ. Նազարյան, Ա. Գյոդակյան, *Հայերեն դպրոցական ուղղագրական տեղեկատու բառարան. պատկերազարդ ընթերցարան*, Ե., 2011, էջ 149:

¹⁴ Ա. Հայրապետյան, *Օտար բառերի բառարան*, Ե., 2011, էջ 161:

¹⁵ *Հայ-ռուսերեն բառարան*, Ե., 1987, էջ 662:

բառը թարգմանված է՝ direction, administration, management հոմանիշներով, իսկ **տնօրենություն** տարբերակը նույն տեղում բացակայում է¹⁶, սակայն անգլերեն **direction** բառի դիմաց նշված է **տնօրենություն**¹⁷: Հոմանիշների բառարանում **տնօրենություն**-ը ներկայացվում է որպես արևմտահայերենին բնորոշ բառ՝ **տեսչություն, վարչություն, դիրեկտորություն** հոմանիշներով, իսկ **տնօրինություն**-ը որպես **տնօրենություն, տնօրինում, կարգադրում, մատակարարություն, դարսողություն** (բրբ.)¹⁸: Թեև բառարաններում հիմնականում անհնչյունափոխ տարբերակն է նշվում որպես արևմտահայերենում գործածական, սակայն Ա. Սարգսյանի «Արևմտահայերենի բառարանում» միայն հնչյունափոխված ձևն է վկայված՝ «տնօրեն լինելը» իմաստով¹⁹: Մինչդեռ Ռ. Սաքապետոյանի բառարանում նշված է միայն **տնօրէնութիւն** գոյականը՝ «հիմնարկի ղեկավար մարմին (դիրեկցիա)» իմաստով²⁰:

Այժմ ներկայացնենք «ԱՐԵՎԱԿ»-ի տվյալները՝ պարզելու երկու տարբերակների գործածության հաճախականությունը²¹: Այսպես՝ անհնչյունափոխ տարբերակի բոլոր ձևերի համար ունենք հետևյալ պատկերը. **տնօրենություն՝ 12 համատեքստ/11տեքստ, տնօրենության՝ 97հ./75տ., տնօրենությունների՝ 7հ./6տ., տնօրենությանը՝ 33հ./29տ., տնօրենությունը՝ 128, հ./100տ., տնօրենությունները՝ 4հ./3տ., տնօրենությունից՝ 9հ./9տ., տնօրենությամբ՝ 10հ./8տ., տնօրենությունում՝ 2հ./2տ.** (այլ բառաձևեր չեն գտնվել): Անհնչյունափոխ տարբերակի «դիրեկցիա» իմաստով գործածությունների ճնշող մեծամասնությունը «Ազգ» օրաթերթից է, մի քանիսը՝ Րաֆֆուց կամ «Կարամազով եղբայրներ» վեպի թարգմանությունից,

¹⁶ Տե՛ս Մ. Գույումճեան, Լ. Թորոսեան, *Գրպանի նոր բառարան. հայերէն-անգլերէն, անգլերէն-հայերէն*, Պէրուք, 2002, էջ 289:

¹⁷ Տե՛ս նշվ. Աշխ., էջ 85:

¹⁸ Տե՛ս Ա. Սուքիասյան, *Հայոց լեզվի հոմանիշների բառարան*, Ե., 1967, էջ 629:

¹⁹ Տե՛ս Ա. Սարգսյան, *Արևմտահայերենի բառարան*, 1991, էջ 287:

²⁰ Ռ. Սաքապետոյան, *Արևմտահայերէն- արեւելահայերէն նոր բառարան*, Ե., 2011, էջ 348:

²¹ Տե՛ս http://eanc.net/EANC/search/?interface_language=am, 29.07.21:

մյուսները՝ Պ. Պոռշյանից: Հնչյունափոխված բառի գործածության դեպքում հետևյալ պատկերն է. **տնօրինություն**՝ 133h./121տ., **տնօրինություններ**՝ 4h./4տ, **տնօրինության**՝ 765h./496 տ., **տնօրինությունների**՝ 4h./4տ., **տնօրինությանը**՝ 437 h./329տ., **տնօրինություններին**՝ 1h./1տ., **տնօրինությունը**՝ 628h./469տ., **տնօրինությունները**՝ 12h./10տ., **տնօրինությունից**՝ 50h./49տ., **տնօրինություններով**՝ 1h./1տ., **տնօրինությամբ**՝ 143h./129տ., **տնօրենությունում**՝ 6h./5տ. (այլ բառաձևեր չեն գտնվել): **Տնօրինություն** բառի «ղեկավարություն» իմաստով գործածությունը հիմնականում հանդիպում է ժամանակակից պարբերականներում: Օրինակներ կան նաև Չ. Դարյանի, Չ. Խալափյանի, ինչպես նաև թարգմանական երկերից: Խորհրդային տարիներին տպագրված պարբերականներում գործածված է «դիրեկցիա» բառը: Բառի գործածությանն առնչվող հարցը, կարծում ենք, պայմանավորված է հենց այս հանգամանքով. **արևմտահայերենում այն շարունակել է գործածվել, իսկ արևելահայերենում նախընտրելի է դարձել օտար տարբերակը**: Անհրաժեշտ է նաև հիշել, որ արևմտահայերենում թեև փակ վանկի ձայնավորը խիստ փոփոխվող է, որն ընդհանրական կանոն է, սակայն առանձին կազմություններում արևմտահայերենը հակված է պահպանելու անհնչյունափոխ հիմքերը, ինչպես արևելահայերենում **ե-ն**՝ օրենք-օրենսդիր են²²: Արևմտահայերենում **ե-ն**, շեշտափոխական հնչյունափոխության ենթարկվելիս կարող է գրադարձվել **ե-ի**²³: «Չի գրադարձվում կրկնավոր բարդություններում՝ պէս-պէս, կէտ-կէտ, և մի շարք այլ բառերում՝ աղէտ-աղէտաբեր, քէն-քինոտ, օրէն-անօրէնութիւն, տէր-տէրութիւն են»²⁴: Այս շարքում, ինչպես տեսնում ենք, **օրէն-ից** կազմված մեկ բառ կա՝ **անօրէնութիւն**, սակայն նշված չէ **տնօրէնութիւն-ը**. այն արձանագրված է «Հայոց լեզուի նոր բառարանում»՝ հետևյալ նշանակություններով. «տնօրէն ըլլալը», «տը-

²² Տե՛ս **Յու. Ավետիսյան**, Չայնավորների հնչյունափոխական առանձնահատկությունները արդի հայերենում. - «ԲԵՀ. Հայագիտություն», 133. 1, Ե., 2011, էջ 15-30:

²³ Տե՛ս նույն տեղում:

²⁴ Նույն տեղում :

նօրենի պաշտօնը», «տեսչություն, վարչություն, ղեկավարություն», «տնօրենի գրասենեակը», «նախախնամություն»²⁵: Կարևոր է նաև արձանագրել, որ «... **հնչյունափոխական երևույթները, որոնք գործում են առանձին բառերի ու բառախմբերի սահմաններում, հետևողական, բացառություններ չընդունող հնչյունական օրենքի արժեք չեն ստանում**»²⁶:

Եզրակացություններ

1. ՆՀԲ-ում նշված է միայն **տնօրենություն** գոյականը՝ իմաստային տարբեր դրսևորումներով, այդ թվում՝ «հոգաբարձություն» նշանակությամբ: 2. Միջին հայերենի բառարանում վկայված չէ որևէ տարբերակ: 3. Աշխարհաբարի բառապաշարն ընդգրկող տարբեր բառարաններում ներկայացված են և՛ հնչյունափոխված, և՛ անհնչյունափոխ ձևերը. երկուսի դեպքում էլ նշված է «ղեկավարություն» իմաստը: 4. Որպես կանոն՝ բառարաններում նշվում է, որ «տեսչություն, ղեկավարություն» իմաստներով գործածությունը բնորոշ է արևմտահայերենին, որը հնացած է արևելահայերենում և համընկնում է **ղեկավարություն, դիրեկտորություն** բառերին: 5. Նկատելի է, որ արևմտահայերենում ևս բացարձակապես անգործածական չէ հնչյունափոխված ձևը: 6. Թարգմանական (և՛ արևելահայերեն, և՛ արևմտահայերեն) բառարաններում ևս որոշակիություն չկա. օտար բառի դիմաց մեկ տրվում է հնչյունափոխված, մեկ՝ անհնչյունափոխ ձևը: 7. Աշխարհաբարով գրված գեղարվեստական գրականության մեջ, պարբերական մամուլում երկու ձևերն էլ հանդիպում են, եթե հեղինակները, ժամանակաշրջանով պայմանավորված, օտար եզրույթին չեն տվել նախապատվությունը: 8. Կարծում ենք, որ **տնօրինություն** բառը «ղեկավարություն» իմաստով գործածելը ոչ միայն սխալ չէ, այլև ավելի նպատակահարմար է: Պետք չէ հակադրել վերոհիշյալ երկու ձևերը և արհես-

²⁵ Տե՛ս Գ. Ճերեճեան, Փ. Տօնիկեան, Ա. Տեր Խաչատուրեան, *Հայոց լեզուի նոր բառարան*, ՊԷրուք, 1992, էջ 974:

²⁶ Ռ. Մաքսայեսոյան, *Արևմտահայերենի դասագիրք*, Ե., 2006, էջ 16:

տական միջամտություններով ազդել լեզվի բնականոն զարգացման վրա: Ժամանակը, կարծում ենք, կաշխատի հնչյունափոխված տարբերակի օգտին, իսկ անհնչյունափոխը կունենա խիստ սահմանափակ գործածություն՝ «տնօրեն լինելը», «տնօրենի պաշտոնը» իմաստներով: Օրինակ՝ նա լավ **տնօրենություն** է անում, այսինքն՝ տնօրենի գործն է անում, ինչպես՝ **շեֆություն անել, ուսուցչություն անել** ևն:

Օգտագործված գրականություն

- Աղայան Է., Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Ե., 1976:
- Ավետիսյան Յու., Ձայնավորների հնչյունափոխական առանձնահատկությունները արդի հայերենում. - ԲԵՆ. Հայագիտություն», 133. 1, Ե., 2011, էջ 15-30:
- Ավետիսյան Յու., Տեղաշարժեր ժամանակակից արևելահայերենի հնչյունափոխված և անհնչյունափոխ բաղադրական հիմքերում.- «ՎԷՄ» համահայկական հանդես, Թ(ԺԵ), 1, Ե., 2017, էջ 125-147:
- Ավետյան Ս., Արդի արևելահայերենի շեշտափոխական ձայնավորային հերթագայությունները (համաժամանակյա և տարաժամանակյա քննություն).- «Հայագիտության հանդես», 2, Ե., 2020:
- Ալզերեան Մ., Ճելալեան Գր., Առձեռն բառարան հայկազնեան լեզուի, Վենետիկ, 1865:
- Աւետիքեան Գ., Սիրմելեան Խ., Ալզերեան Մկ., Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ. 2, Վենետիկ, 1837:
- Գալստյան Հ., Ճիշտը և սխալը, Բառագործածության, բառաձևի և կապակցական սխալները հայերենում, Ե., 2007:
- Գույումճեան Մ., Թորոսեան Լ., Գրպանի նոր բառարան. հայերեն-անգլերեն, անգլերեն-հայերեն, Պէյրուֆ, 2002:
- Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հ.4, Ե., 1980:
- Հայ-ռուսերեն բառարան, Ե., 1987:
- Հայրապետյան Ա., Օտար բառերի բառարան, Ե., 2011:

Ղազարյան Ռ., Ավետիսյան Հ., Միջին հայերենի բառարան, Ե., 2009:

Ճերէճեան Գ., Տօնիկեան Փ., Տէր Խաչատուրեան Ա., Հայոց լեզուի նոր բառարան, Պէրյուժ, 1992:

Մալխասեանց Ստ., Հայերէն բացատրական բառարան, Ե., հ. 4, 1944:

Նազարյան Ռ., Գյողակյան Ա., Հայերեն դպրոցական ուղղագրական տեղեկատու բառարան. պատկերազարդ ընթերցարան, Ե., 2011:

Սարգսյան Ա., Արևմտահայերենի բառարան, Ե., 1991:

Սաքապետոյան Ռ.Կ., Արևմտահայերենի դասագիրք, Ե., 2006:

Սաքապետոյեան Ռ., Արեւմտահայերէն-արեւելահայերէն նոր բառարան, Ե., 2011:

Սուքիասյան Ա., Հայոց լեզվի հոմանիշների բառարան, Ե., 1967:

Սուքիասյան Ա., Սուքիասյան Ք., Արդի հայերենի ուղղագրական-ձևակազմական բառարան, Ե., 2002:

<http://eanc.net/EANC/search/?interface language=am>, 29.07.21:

Nersisyan Varsik - Using the words *տնօրենություն* and *տնօրինություն* in Armenian.-The words *տնօրենություն* and *տնօրինություն*, which are widely used in present-day Armenian, are coined from the noun *տնօրեն* (*director*). The given words are completely identical and differ formally: the first one has undergone phonetic changes while the second one hasn't. The existence of various perspectives on the given words can be explained only by their usage in the meaning «ղեկավարություն» (“management”) which nowadays is used as a substitute of the word դիրեկցիա (*directorship*) widely used in the Soviet period. In this paper an effort has been made to find out the differences in meaning and the application of these two words based on the data found in the dictionaries of the Armenian language, theoretical works and Eastern Armenian National Corpus (EANC).

Keywords: words *տնօրենություն* and *տնօրհնություն* in the Armenian language, phonetic changes, ancient Armenian (grabar), middle Armenian, Western Armenian, Eastern Armenian, dictionaries, Armenian Literature.

Nersisyan Varsik, PhD of Philology, Institute of Language after H. Acharyan of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Senior Researcher. varsik.nersisyan@mail.ru

Нерсисян Варсик-Употребление слов *տնօրենություն* и *տնօրհնություն* в армянском языке.-Слова *տնօրենություն* и *տնօրհնություն*, широко используемые в современном армянском языке, образованы от существительного *տնօրին* (*директор*). Указанные слова идентичны по своему образованию и различаются формально тем, что первое является фонетическим видоизменением, а второе – нет. Различные точки зрения в отношении указанных лексем обусловлены лишь употреблением их в значении «ղեկավարություն» (“руководство”), которое в настоящее время заменяет лексему դիրեկցիա (дирекция), широко используемую в советское время. В статье предпринята попытка выяснить смысловые различия и использование данных слов в армянском языке с опорой на словари, в которых представлена лексика армянского языка, теоретические труды, а также Восточно-армянский национальный корпус (ВАНК).

Ключевые слова: слова *տնօրենություն* и *տնօրհնություն* в армянском языке, фонетические изменения (чередование), древнеармянский (грабар), среднеармянский, западноармянский, восточноармянский, словари, армянская литература.

Нерсисян Варсик, кандидат филологических наук, Институт языка имени Р. Ачаряна НАН РА, старший научный сотрудник. varsik.nersisyan@mail.ru